

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "ทัศนคติของพระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร ต่อการเสนอข่าวสารทางพระพุทธศาสนาของสื่อมวลชน" มีแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็นขั้นตอนตามลำดับดังนี้

- แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
- แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชน
- ทฤษฎีการจัดวาระข่าวสารของสื่อมวลชน
- แนวคิดเกี่ยวกับผู้รับสาร
- แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- สมมติฐานการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

งานวิจัยนี้ ใช้ข่าวสารทั่วไปและข่าวสารเชิงลบทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวแปรหลักในการศึกษา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดียิ่งขึ้น ดังนี้

พระพุทธศาสนา แปลว่า คำสั่งสอนของท่านผู้รู้ หรือของผู้ให้คนอื่นรู้ หรือของผู้ตื่นจากกิเลส หรือของผู้ปลุกให้คนอื่นจากกิเลส หรือของผู้เบิกบาน (พระญาณวโรดม ,2538 :50) มีต้นกำเนิดอยู่ที่ประเทศอินเดียเมื่อ 2584 ปีมาแล้ว (2539+45) มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โคตมะ เป็นศาสดาสูงสุด หลักสำคัญของพระพุทธศาสนามี 3 ประการคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เรียกว่า พระรัตนตรัย แปลว่า รัตนะหรือแก้วอันประเสริฐ 3 ดวง พระพุทธเจ้า ทรงเป็นบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ที่เสียสละความสุขส่วนพระองค์ เพื่อแสวงหาสิ่งที่ดีกว่า ที่สามารถช่วยเหลือมนุษยโลกได้มากกว่า พระองค์เป็นเจ้าชายทรงพระนามว่าสิทธัตถะ เป็นราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ แห่งเมืองกบิลพัสดุ์ ในศากยสกุล ในประเทศอินเดียสมัยเมื่อ 2619 ปีมาแล้วถึงปี 2539) ได้เข้าพิธีอภิเษกกับเจ้าหญิงยโสธรา พิมพา จนมีพระราชโอรสหนึ่งพระองค์ พระนามว่า

"ราหู" จากนั้นเมื่อพระชนมายุได้ 29 พรรษา จึงเสด็จออกบวช เพื่อแสวงหาหนทางที่จะทำให้ หลุดพ้นไปจากวัฏสงสารแห่งชีวิต ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป จนได้บรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในที่สุด จากนั้นก็ทรงนำสิ่งที่พระองค์ได้ตรัสรู้มาเที่ยวสั่งสอนประชาชน เพื่อจะได้ หลุดพ้นเช่นเดียวกับพระองค์ ทรงใช้เวลาตลอดพระชนม์ชีพถึง 45 พรรษาในการเผยแผ่พระธรรม คำสอนอันประเสริฐ

พระธรรม คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความจริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ซึ่งคนทั่วไปไม่รู้หรือรู้แต่ไม่รู้จริง หรือไม่คิด พระธรรมนั้น มีมากมายถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ แต่เมื่อสรุปโดยย่อแล้วมี 3 ประการคือ ไม่ทำความชั่วทุกอย่าง ทำแต่ความดีและทำใจ ให้บริสุทธิ์ผ่องใส คุณสมบัติของพระธรรมคือ ธรรมย่อมคุ้มครองบุคคลผู้ประพฤติธรรม ไม่ให้ตกไปในที่ไม่ดี

พระสงฆ์ คือสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ แล้วนำเอาคำสอนนั้นมาเผยแผ่แก่ประชาชน เมื่อพระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานแล้ว ก็สืบต่อศาสนาแทนพระองค์ จนพระพุทธศาสนาแพร่หลายอยู่ในขณะนี้

พระไตรปิฎก เป็นชื่อของหนังสือที่รวบรวมคำสอนและเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ทั้งหมด นอกจากนั้นก็มียอรรถกถา คือคำราที่พระสงฆ์รุ่นหลังแต่งขึ้นเพื่ออธิบายข้อความในพระไตรปิฎกให้ชัดเจน เข้าใจง่ายแก่บุคคลผู้ต้องการศึกษา

สิ่งที่เราจะมาพิจารณาเป็นพิเศษในที่นี้ ก็คือพระสงฆ์ เพราะเป็นผู้ดำรงศาสนาแทนพระพุทธเจ้า และเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคงอยู่หรือเสื่อมสลายไปของศาสนา เพราะถ้าไม่มีพระสงฆ์เสียแล้ว ก็เท่ากับศาสนาไร้คนสืบต่อ แม้จะมีศาสนสถานหรือสิ่งอื่น ๆ เหลืออยู่ก็ตาม เนื่องด้วยข้อกำหนดทางพระพุทธบัญญัติ ที่บัญญัติไว้ว่า บุคคลจะบวชได้ต้องมีพระสงฆ์เป็นผู้บวชให้ เมื่อไรพระสงฆ์เสียแล้ว การบวชก็มีไม่ได้ แม้จะบวชเองก็ไม่ถือว่าเป็นพระภิกษุที่ถูกต้อง ดังนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้นขึ้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติข้อห้ามและข้อยกเว้นในเรื่องต่าง ๆ ไว้ให้พระสงฆ์ปฏิบัติตาม เป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อความเรียบร้อยดีงามในระหว่างหมู่คณะ และเพื่อให้เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น เรียกว่า วินัยบัญญัติหรือสิกขาบทที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติตาม ถ้าล่วงละเมิด ถือว่ามีความผิด เรียกตามภาษา

ทางศาสนาว่า "ต้องอาบัติ" ต้องได้รับการลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่ง มีทั้งหมด 227 ข้อ แบ่งเป็น อาบัติหนัก อาบัติกลางและอาบัติเบา

วิธีการบัญญัติวินัยหรือข้อห้ามของพระพุทธเจ้า นั้น พระองค์ไม่ได้บัญญัติไว้ก่อน แต่ทรงบัญญัติหลังจากมีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งกระทำความผิดที่ภิกษุรูปอื่น ไม่ควรประพฤติดังนั้น จึงทรงบัญญัติห้ามไม่ให้ทำเรื่องนั้น อีกต่อไป เช่น ห้ามไม่ให้พระภิกษุมีภรรยา หรือร่วมเพศกับสตรี แต่เดิมยังไม่ทรงห้ามไว้ เพราะยังไม่มีความคิดเกิดขึ้น ต่อมาเมื่อพระรูปหนึ่งชื่อว่า "สุทิน" ถูกแม่และภรรยาเก่าของท่านสมัยเป็นฆราวาส ครอบครองให้มีเพศสัมพันธ์กับภรรยา เพื่อจะได้มีลูกหลานไว้สืบสกุล เนื่องจากตามความเชื่อของคนอินเดียได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ที่ว่า สกุลใดไม่มีลูกชายไว้สืบสกุล พ่อแม่จะต้องตกนรก ดังนั้นจึงมาอ่อนวอนพระสุทินลูกชายให้ทิ้งเมียสีกคือลูกชายไว้กับภรรยา ในที่สุดพระสุทินทนการรบเร้าไม่ไหว จึงยอมมีเพศสัมพันธ์กับภรรยาจนตั้งท้อง เมื่อพระภิกษุรูปอื่นรู้เรื่อง ก็พากันตำหนิท่านเป็นการใหญ่ แล้วนำเรื่องไปกราบทูลพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้พระองค์ตัดสิน เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ ก็ตรัสถามจนพระสุทินยอมรับทุกข้อแล้ว ก็ทรงติเตียนพระสุทินว่าประพฤดิไม่ชอบด้วยสมณวิสัย จากนั้นจึงทรงตั้งเป็นข้อห้าม ไม่ให้พระภิกษุมีเพศสัมพันธ์กับสตรีอีกต่อไป รูปใดฝ่าฝืนต้องอาบัติหนัก เรียกตามภาษาศาสนาว่า "ปาราชิก" หมายความว่า เป็นความผิดที่ทำให้ผู้กระทำความผิดนั้นต้องพ่ายแพ้คือลาสิกขาบทออกไป

ในสมัยพุทธกาล ซึ่งพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ไม่ว่าจะเกิดความผิดในเรื่องใดขึ้นมา อธิกรณ์นั้น ก็สิ้นสุดลงได้ง่าย เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ก็มีคณะสงฆ์เป็นผู้ดูแลตัดสินแทน ซึ่งก็มีอธิกรณ์เกิดขึ้นมากมาย หนักบ้างเบาบ้าง แต่ก็สามารถคลี่คลายด้วยดี แม้จะมีการแตกแยกทางความเห็นในเรื่องบางเรื่องบ้าง จนต้องแยกเป็นนิกายต่าง ๆ ถึง 18 นิกายก็ตาม เมื่อพระพุทธศาสนาได้ถูกเผยแผ่มาถึงประเทศไทยและเพื่อนบ้านใกล้เคียง เช่น ลาว เขมร พม่า ก็มีการนับถือสืบต่อกันมา จนกลายเป็นรากฐานด้านต่าง ๆ ของประเทศไทยมาจนทุกวันนี้

คุณประโยชน์พุทธศาสนามีต่อชาติไทยสังคมไทยและคนไทยนั้น ย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่ใจชาวไทยเสมอ การที่คนไทยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายดีงาม ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมไทย ก็สืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา(วิเชียร วัชรพาหุ,2510 อ้างถึงในชำเลื่อง วุฒิจันทร์,2526) เมื่อพิจารณาวัฒนธรรมไทยในด้านต่าง ๆ จะเห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทั้งสิ้น เช่น

วัฒนธรรมทางจิตใจ คนไทยโดยทั่วไปมีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ รู้จักให้อภัย สามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความกตัญญูกตเวที ซื่อสัตย์สุจริต รักษาสิ่งจะรักหมั่นคณะ เคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส สุภาพอ่อนโยน ไม่หยาบคาย มีความอดทนขยันหมั่นเพียร กล้าหาญกล้าแค้น ฯลฯ

วัฒนธรรมทางศิลปกรรม ความซื่อมั่นในพระพุทธศาสนา โดยสร้างวัด เจดีย์วิหารต่าง ๆ ในวัด อย่างประณีตงดงามสุดฝีมือของผู้สร้าง เกิดเป็นศิลปกรรมแบบไทย ๆ ที่สืบเนื่องมาสู่รูปและลักษณะของบ้านคนไทยทั่วไป ซึ่งถือกันว่าเป็นศิลปกรรมแบบไทยแท้ ที่สืบเนื่องมาจากโบสถ์ วิหาร ศาลา กุฏิพระ หรือปราสาทราชวัง

วัฒนธรรมทางวรรณกรรม บรรดาบทขับร้อง หนังสือ วรรณคดี ซึ่งเป็นเครื่องประโลมและจรรโลงใจคนไทย ส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับชาดก หรือคติธรรมทางพระพุทธศาสนา และผู้แต่งในสมัยก่อนหลาย ๆ ท่าน ก็เป็นผู้เคร่งครัดในศาสนา ดังที่เรือเอกประยงค์ สุวรรณบุปผา(2506)ได้แสดงความเห็นไว้ว่า

"ที่ชาติไทยเรามีอารมณีกวีกันมาตั้งแต่ก่อนแต่ก่อน ก็เนื่องมาจากอิทธิพลทางศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนานั่นเอง หลักการหรือกฎเกณฑ์ของกวีเรานั้น ก็ได้มาจากพระพุทธศาสนา... พระเจ้าแผ่นดินแทบทุกพระองค์ของไทย ทรงเป็นนักกวีแทบทุกพระองค์ ทรงเป็น"ผู้นำ"ในทางกวี ในยามบ้านเมืองว่างศึกสงคราม ก็ทรงศึกษาพระพุทธศาสนานี้เองเป็น"หลักฝังใจ หรือบันดาลใจ"ให้นักกวีของเรา ผลงานกวีออกมาได้ ทุกยุคทุกสมัยไม่ขาดสาย"

และสุดท้าย วัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับประเพณีทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญวันเกิด การทำบุญเกี่ยวกับคนตาย การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ

และแม้แต่ในด้านความมั่นคงแห่งชาติ พระพุทธศาสนา ก็เป็นปัจจัยกำลังอำนาจของชาติ ช่วยสร้างความผูกพัน ให้เกิดความรักชาติ รักพระมหากษัตริย์ และรักแผ่นดิน(ชาเลื่อง วุฒิจันทร์, 2526 :19)

แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม แต่ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ แยกต่างหากจากกฎหมายบ้านเมือง การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ เป็นไปตามพระธรรม

วินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ มีพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ที่ได้รับการแก้ไขตัดแปลงมาตลอด จนปัจจุบันนี้ ได้ใช้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (และพ.ร.บ. คณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2538) ในการปกครองควบคุมบริหารสังฆมณฑล ให้มีการปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อความเรียบร้อยของพระพุทธศาสนา โดยมีสมเด็จพระสังฆราช ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก และทรงบัญชาการคณะสงฆ์ผ่านทางมหาเถรสมาคม ที่มีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคม โดยตำแหน่ง และกรมการศาสนาทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม นอกจากนี้ ก็มีการแต่งตั้งเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบลตามลำดับ เพื่อให้เป็นผู้ดูแลกิจการคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน (ศูนย์บริการทางวิชาการและกฎหมายรัฐสภา. : 2-9)

เมื่อการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ ด้วยประดิษฐกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมเปลี่ยนไป ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจ ค่านิยมและความเชื่อถือของประชาชน เกิดสถาบันทางสังคมที่เฉพาะเจาะจงแบบใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่บทบาทของวัด และพระสงฆ์ (จำเริญ วุฒิจันทร์.: 20) เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ศาล สถานเริงรมย์ วิชาการสมัยใหม่จากตะวันตก มีการขยายตัวเป็นแบบแผนแปลกใหม่อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ของการสร้างสรรค์ทำทาสสูงชัน จนบางคนเห็นว่าความรู้ทางศาสนาว่า เป็นของเก่า ไม่ทันสมัย มีลักษณะไม่เป็นวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะในหมู่ปัญญาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ศึกษาวิชาการสมัยใหม่ สถานะของพระสงฆ์ และวัด ในสายตาของคนรุ่นใหม่ จึงแตกต่างไปจากอดีต ยิ่งในเมืองหลวงยิ่งเห็นได้ชัด วัดไม่ได้เป็นศูนย์กลางชุมชน และไม่เป็นสถานศึกษาสำหรับกุลบุตรอีกต่อไป

แม้ประชาชนส่วนใหญ่ยังยอมรับว่าคนเป็นพุทธศาสนิกชน แต่ก็เริ่มคลายความเชื่อลงไปมาก บางคนถึงกับคิดว่า ในปัจจุบัน มีพระสงฆ์น้อยรูปมาก ที่สามารถสร้างศรัทธาให้แก่ปัญญาชนได้ ความผูกพันที่มีต่อพระพุทธศาสนา ยังมีอยู่ในส่วนของพระพุทธ และพระธรรม ส่วนความเชื่อถือในสถาบันพระสงฆ์จะลดน้อยลงไป ซึ่งมีสาเหตุมีมาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น

ความย่อหย่อนในการปกครองของพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ เจ้าอาวาส และเจ้าคณะผู้ปกครอง พระสงฆ์ไม่สนใจเล่าเรียนพระธรรมวินัย มุ่งศึกษาทางโลก ไม่เอื้อเฟื้อต่อพระธรรมวินัย มีความย่อหย่อนในการรักษาศีล การควบคุมจิตใจ ไม่ให้เกิดกิเลสตัณหา ยิ่งในภาวะที่สังคมเปลี่ยนแปลงวุ่นวาย เศรษฐกิจรัดตัว บางคนจึงมองว่า การดำรงเพศเป็นพระภิกษุสามเณรเป็นเรื่องสบาย และมีทางหาผลประโยชน์ได้ จึงปลอมตัวเป็นพระ หรือเข้ามาบวชแล้วทำการต่าง ๆ

ที่เป็นการสร้างภาพพจน์ที่เสียหายแก่ศาสนา เช่นออกบิณฑบาตเวียนเทียน ชิงกันรับบาตร หรือรู้เห็นเป็นใจกับแม่ค้าพ่อค้าขายอาหาร ตั้งสำนักทำนายโชคชะตาราศี รับจ้างสะเดาะเคราะห์ รักษาโรค สักเลขยันต์ คาถา จำหน่ายเครื่องรางของขลัง พระบางรูปก็มีความมักใหญ่ใฝ่สูง อยากรมีอำนาจ เพื่อจะได้ทำกิจของวัดให้เป็นประโยชน์แก่คน

จากแนวคิดพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวมา ก็เพื่อจะนำมาสู่ประเด็นปัญหาหลักของการวิจัยที่ว่า พระพุทธศาสนามีคุณประโยชน์ต่อประเทศไทยมากมายนานแล้ว พุทธศาสนิกชนชาวไทยมีความผูกพันใกล้ชิดกับพระสงฆ์มาเป็นเวลานาน แต่ว่า ในปัจจุบันกลับมีข่าวเกี่ยวกับพระสงฆ์กระทำความผิดที่เสื่อมถือนำเสนอ ที่สั่นสะเทือนวงการศาสนายิ่งนัก จนทางกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ต้องการระดมทัศนคติของพระสงฆ์ ประชาชน เพื่อนำมาใช้ในการประกอบการแก้ไขปรับปรุง พ.ร.บ.สงฆ์ โดยร่วมมือกับหนังสือพิมพ์"มติชน" จัดทำแบบสำรวจทัศนคติประชาชนเกี่ยวกับการแก้ไข พ.ร.บ.คณะสงฆ์ขึ้น ในประเด็นสำคัญ ๆ จาก 7 หมวด ที่คาดว่าจะมีการปรับปรุงแก้ไข

งานวิจัยนี้ ก็หวังจะให้เป็นส่วนหนึ่งของการรวบรวมข้อมูลเพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง จึงสำรวจผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ทั้งแก่ตัวศาสนาและตัวพระสงฆ์ผู้สืบต่อศาสนาโดยการสอบถามทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้ทราบเรื่องราวเหล่านั้น จากสื่อมวลชน เพราะพระสงฆ์ยอมรับว่า ในช่วงที่มีข่าวประทุพพ่นออกมา พุทธศาสนิกชนมีปฏิกิริยาอย่างไรต่อวัดหรือต่อพระสงฆ์เอง

ทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อมวลชน

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสังคมหนึ่ง ๆ ได้ถูกเผยแพร่ออกไปยังสังคมอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง นับแต่มีสื่อมวลชนเกิดขึ้น ข่าวสารทางพระพุทธศาสนา ก็เป็นสิ่งที่สื่อมวลชนให้ความสนใจมากขึ้นกว่าสมัยใด ด้วยความเจริญด้านเทคโนโลยีการสื่อสารของสื่อมวลชน เราจึงต้องรู้จักสื่อมวลชนเพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจอันดีต่อสื่อมวลชน ทั้งในด้านความเป็นมา บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ เป็นต้น

สื่อมวลชน มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ เช่น หมายถึง สื่อที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารที่มีจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มความรู้ แพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยน

ทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนา (Rogers and Shoemaker 1971:145 อ้างถึงในธีรภรณ์ สุวรรณ
ดิ,2538:15-20) ซึ่งก็ได้แก่โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์

สื่อมวลชนมีบทบาทที่สำคัญมี 3 ประการ คือ การให้ข่าวสาร การให้การศึกษา และการ
เสนอทัศนคติ นอกจากนั้น เดอเฟลอร์ ยังได้เสนอทฤษฎีสื่อสารมวลชนร่วมสมัย ซึ่งศึกษานั้น
เรื่องผลของสื่อมวลชนต่อสังคม และต่อบุคคล เช่นการที่พฤติกรรมที่สำคัญของบุคคลเปลี่ยนแปลง
แปลง อันเป็นผลจากการให้ความสนใจต่อเนื่องของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนที่เป็นหลักใหญ่ ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ เน้นสื่อมวลชน 4 ประเภทคือ หนังสือ
พิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ และนิตยสาร เนื่องจากเป็นสื่อที่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือพระสงฆ์
สามารถเข้าถึงหรือเปิดรับได้ โดยไม่จำกัดระเบียบข้อบังคับหรือวินัยบัญญัติของพระสงฆ์มากนัก

สำหรับอิทธิพลของสื่อมวลชนนั้น ประมะ สตะเวทิน (2531 อ้างถึงในสุภาพงษ์ ระรวัย
ทรง,2535:12-14) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้น ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง หากแต่เป็นอิทธิพล
โดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่สะกิดกันอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่ ความมีใจโน้มเอียงของผู้
รับสาร การเลือกของผู้รับสาร อิทธิพลของบุคคลในการกระจายข่าวสาร และลักษณะของธุรกิจ
ด้านสื่อมวลชน

2. จากเหตุในข้อ 1 ประชาชนจึงไม่ได้สัมผัสสื่อมวลชนด้วยจิตว่างเปล่า ตรงกันข้าม
ประชาชนกลับมีทัศนคติ ท่าทีดั้งเดิมของตน รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากบุคคลและ
สถาบันสังคมต่าง ๆ อยู่ก่อนแล้ว อิทธิพลของสื่อมวลชนต่อประชาชน จึงเป็นเพียงผู้สนับสนุน คือ
สนับสนุนทัศนคติ รสนิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชน
ให้มีความเข้มแข็ง และพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมา เมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอ หรือเมื่อโอกาส
อำนวย

3. ในบางกรณี สื่อมวลชนอาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนาได้ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อ
เมื่อบุคคล มีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว

4. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติและค่านิยมใหม่ให้เกิดแก่ประชาชนได้ ในกรณีที่
บุคคลนั้น ๆ ไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน อย่างไรก็ตามทัศนคติและค่า

นิยมใหม่นี้ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อผู้นั้นรับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ ซาก ๆ
 อิทธิพลของสื่อมวลชนในแง่นี้ จึงมีลักษณะสะสม มีอิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลในทันทีทันใด

การเปิดรับสื่อมวลชน

การเปิดรับสื่อมวลชน มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ ส่วนใหญ่ก็ให้ความหมายที่คล้ายคลึงกัน เช่น เลินเนอร์ (Daniel Lerner.1958 : 56-60)ให้คำจำกัดความว่า หมายถึงอัตราส่วนของประชาชนที่มีวิทยุ จำนวนจำหน่ายหนังสือพิมพ์ และจำนวนผู้นั่งดูภาพยนตร์ต่อประชาชน 100 คน

ส่วนนักการสื่อสารอีกท่านคือคอยชแมน (Deutschman.1963) ให้ความหมายว่า การเปิดรับสื่อมวลชนสามารถวัดได้จากโอกาสที่บุคคลจะเปิดรับสื่อมวลชน ซึ่งประกอบขึ้นจากการเป็นเจ้าของวิทยุและดูภาพยนตร์ในช่วง 6 เดือน การซื้อหนังสือพิมพ์เป็นประจำหรือชั่วคราว ตลอดจนการมีหนังสือพิมพ์อยู่ในบ้าน

ในเรื่องการเปิดรับสื่อมวลชนนั้น เมอร์ริลล์ และโลเวนสไตน์ (1971)ได้สรุปไว้ว่า เกิดจากปัจจัย 4 ประการคือ

1. ใช้สื่อมวลชนเป็นเพื่อนแก้เหงา
2. ใช้เพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งเป็นสัญชาตญาณธรรมชาติของมนุษย์
3. ใช้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในด้านใดด้านหนึ่ง ที่จะได้รับจากสารนั้น
4. ลักษณะเฉพาะของสื่อที่ดึงดูดใจแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล

ในระยะแรกของการสื่อสารมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เกิดสงครามโลกมีความเชื่อกันว่า การสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลอย่างมากและโดยตรงต่อผู้รับสาร จนเกิดมีทฤษฎีด้านการเผยแพร่ข่าวสารที่ต้องการ เช่นการโฆษณาชวนเชื่อ ออกมามากมาย แต่เมื่อเวลาผ่านไป ก็มีทฤษฎีใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาแทนที่ เป็นทฤษฎีที่มองผู้รับสารว่า เป็นผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารด้วย ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับอย่างเดียว เนื่องจากสารที่สื่อมวลชนส่งมามากมายนั้น ขึ้นอยู่กับว่าผู้รับสารจะเลือกรับหรือไม่ ซึ่งก็มีนักวิชาการด้านการสื่อสารมวลชนและด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องพยายามแสวงหาองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ในด้านผู้รับสาร เช่น

ในด้านการเลือกเปิดรับสาร ผู้รับย่อมมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง จึงเลือกเปิดรับ ซึ่งสามารถแบ่งแยกได้ 4 ประการคือ(สุรพงษ์ โสธนะเสถียร,2533:40-44)

1. เพื่อการรับรู้(Cognition)คือผู้รับสารต้องการสารสนเทศ (Information) เพื่อสนองความต้องการและความอยากรู้ของตน
2. เพื่อความหลากหลาย (Diversions) เช่นเปิดรับสื่อเพื่อแสวงหาความเร้าใจ ตื่นเต้น สนุกสนาน รวมทั้งการพักผ่อน
- 3.เพื่ออรรถประโยชน์ทางสังคม(Social Utility) หมายถึงการต้องการ สร้างความคุ้นเคย หรือการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เช่น การใช้ภาษาร่วมสมัย เพื่อหลีกเลี่ยง งานประจำ หรือหลีกเลี่ยงคนรอบข้าง
4. การผละสังคัม (Withdrawal) เป็นการเปิดรับสื่อหรือเข้าหาสื่อ เพื่อหลีกเลี่ยงงานประจำ หรือคนรอบข้าง

ส่วนการเลือกสรรข่าวสารของผู้รับสาร ย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพของจิตใจ หรือความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้น คนจึงมีการเลือกที่แตกต่างกันด้วย เช่น การเลือกเปิดรับสาร (Selective Exposure) เป็นกระบวนการภายในบุคคล ที่พิจารณาว่าตัวเองพร้อมจะเปิดรับสารหรือไม่ จะเลือกเปิดรับสารประเภทไหน จากสื่ออะไร และเวลาใด เมื่อเปิดรับแล้วก็มาถึงขั้นของการเลือกสนใจ(Selective Attention) คือจะเลือกอ่านหรือรับเฉพาะสารที่ตัวเองสนใจอยากรู้ หรือมีความสอดคล้องกับความคิดของตน หลีกเลี่ยงสารที่อาจทำให้เกิดความขัดแย้งกับความคิดเดิมของตน และเมื่อตัดสินใจรับสารใดแล้ว ก็จะพยายามหาความรู้จากสารนั้น (Selective Perception) เพื่อจะได้เลือกจดจำ(Selective retention) เป็นความรู้ต่อไป (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร,2533:53-54)

นอกจากนั้น การแสวงหาข่าวสาร ก็เป็นองค์ประกอบประการหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณาในการวิจัยครั้งนี้ด้วย เนื่องจากจะเป็นแนวทางให้เห็นว่า การที่บุคคลใดจะแสวงหาข่าวสารใด เพื่อวัตถุประสงค์ตามที่กล่าวมาแล้วข้อใดก็ตาม ย่อมบ่งชี้ถึงความสำคัญของข่าวสารนั้น ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งในเรื่องการแสวงหาข่าวสารนี้ ชาร์ลส์ แอดกิน (1978) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า บุคคลจะเลือกรับข่าวสารใดจากสื่อมวลชน ขึ้นอยู่กับการคาดคะเนเปรียบระหว่างผลรางวัลตอบแทนกับการลงทุนลงแรง(Expenditures) และพันธะผูกพันที่จะตามมา นั่นคือ ถ้าผลที่ได้มา ไม่ต้องใช้การลงทุนลงแรงมากนัก เช่นไม่ต้องใช้ความรู้มาก ไม่ต้องใช้สติปัญญามาก หรือไม่จำเป็นต้องพยายาม

มาก บุคคลก็มีแนวโน้มจะแสวงหาข่าวสารนั้น แต่ถ้าหากเป็นในทิศทางตรงกันข้าม คือใช้ความพยายามมาก แต่ผลกลับไม่คุ้มการลงทุน บุคคลก็มักจะเพิกเฉยต่อข่าวสารนั้นเสีย บางครั้งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หรือเห็นว่าถ้าจะหลีกเลี่ยงต้องลงทุนมากกว่าการรับ บุคคลก็จะรับโดยไม่เต็มใจ เช่นการดูโฆษณาที่ซ้ำ ๆ ซาก เนื่องจากทีวีทุกช่องโฆษณาในเวลาเดียวกัน เป็นต้น

พวงทอง อังกาบ(2538)ได้กล่าวโดยสรุปในเรื่องนี้ว่า วัตถุประสงค์ของการแสวงหาข่าวสารหรือการเลือกรับข่าวสารนั้น นอกจากผู้รับสารต้องการเพื่อสนับสนุน ทศนคติ ความคิดและความเข้าใจเดิมที่มีอยู่แล้ว ยังเป็นการแสวงหาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ในด้านอื่น เช่น เพื่อให้มีความรู้ และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาได้ ตลอดจนเพื่อสนองความสนใจส่วนบุคคล และเพื่อความบันเทิง ทั้งนี้ การตัดสินใจแสวงหาข่าวสาร การเฉยเมยต่อข่าวสาร หรือการหลีกเลี่ยงที่จะเปิดรับข่าวสารนั้น ขึ้นอยู่กับการประเมินเปรียบเทียบผลตอบแทนที่จะได้รับจากการรับรู้ข่าวสารนั้น ๆ ของผู้รับสารด้วยเช่นกัน

เมื่อกระบวนการสื่อสารมวลชน หันมาเน้นความสำคัญของผู้รับสาร ก็มีทฤษฎีที่เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างผู้รับสารหลายทฤษฎี ในที่นี้เลือกเอาทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้รับสารมาเป็นแนวทางในการวิจัย เพื่อหาความแตกต่างระหว่างการเปิดรับสารของบุคคลที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกัน จะมีการเปิดรับข่าวสารเชิงลบทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกันด้วยหรือไม่ เนื่องจากเป็นลักษณะภายนอกที่เห็นได้ง่ายที่สุด

ทฤษฎีการจัดวาระข่าวสารของสื่อมวลชน(Agenda-setting)

การกระทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารและทัศนคติแก่ประชาชน โดยการคัดเลือกของนักสื่อสารมวลชนในฐานะผู้เฝ้าประตู(Gatekeeper)นั้น ย่อมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสาร

ทฤษฎีที่สามารถอธิบายอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสาร ก็คือทฤษฎีการจัดวาระข่าวสารหรือการกำหนดเรื่อง(AGenda-setting) ซึ่งแมกซ์เวลล์ อี.แมคคอมส์ และ โคนัลด์ แอล.ซอว์ (อ้างถึงในปรมะ สตะเวทิน,2538)ซึ่งมีแบบจำลองดังนี้

ประเด็น	การนำเสนอของสื่อมวลชน	การรับรู้ของประชาชน
x	00000000000000000000000000000000	x
x	000000000000000000000000000000	x
x	000000000000000000000000000000	x
x	00000000000000000000000000000000	x
x	00000000	x
x	00000000000000000000000000000000	x

รูปที่ 1 แบบจำลองการจัดวาระข่าวสาร (Agenda-setting)

ตามแบบจำลองข้างบน แมคคอมส์และชอว์ เสนอแนวความคิดว่า ในบรรดาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เรื่องราวหรือเหตุการณ์ใดที่ถูกนำมาเสนอเป็นข่าวสำคัญและได้รับการนำเสนออย่างต่อเนื่อง เรื่องนั้นจะกลายเป็นเรื่องสำคัญสำหรับประชาชนตามไปด้วย เพราะประชาชนคิดว่าเรื่องที่สื่อมวลชนนำมาเสนอนั้นเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องดังกล่าวจึงอยู่ในความสนใจของประชาชน ประชาชนจะพูดคุยกันถึงเรื่องนั้นเป็นส่วนใหญ่ในการพบปะพูดคุยกันในสังคมและชีวิตประจำวัน ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ แล้ว เรื่องที่สื่อมวลชนนำมาเสนอให้อยู่ในความสนใจของประชาชนนั้น อาจไม่มีความสำคัญเท่าใดนักก็เป็นได้

จากแนวคิดดังกล่าว หากสื่อมวลชนเสนอข่าวสารทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ผู้อ่านย่อมได้รับรู้ข่าวสารเหล่านั้นอย่างสม่ำเสมอ และเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเช่นกัน ซึ่งถ้าเป็นข่าวสารในแง่ดี ก็จะเป็นการส่งเสริมการเผยแพร่หลักธรรมหรือความรู้ความเข้าใจอันดีต่างทางด้านพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ที่สามารถนำเอาสิ่งที่มีประโยชน์ไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้ แต่หากข่าวสารที่เสนอเป็นข่าวเชิงลบ ก็น่าจะมีผลในทางลบต่อพระพุทธศาสนา ต่อความคิดและพฤติกรรมของประชาชนหรือผู้รับข่าวสารนั้น ๆ ได้เช่นเดียวกัน

แนวคิดเกี่ยวกับผู้รับสาร

งานวิจัยชิ้นนี้ ได้นำเอาลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างมาเป็นตัวแปร เพื่อที่การอธิบายข้อมูลต่าง ๆ จะได้มีความชัดเจน และสามารถเปรียบเทียบกันได้ อันจะทำให้มีน้ำหนักยิ่งขึ้น โดยแบ่งเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

รายงานจากการวิจัยต่าง ๆ พบว่า คนเราเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น โอกาสที่จะเปลี่ยนใจ หรือถูกโน้มน้าวให้เปลี่ยนใจจะน้อยลง นอกจากนี้ อายุยังเป็นสิ่งกำหนดความแตกต่างกันในเรื่องความคิด และพฤติกรรม กล่าว คือ โดยทั่วไปแล้ว คนหนุ่มสาวมักจะมีความคิดเสรีนิยม ยึดถืออุดมการณ์ และมองโลกในแง่ดีว่าคนสูงอายุ ผู้ที่มีอายุมากมักเป็นคนที่ยึดถือการปฏิบัติ มีความรอบคอบ สุขุม ระวังระมัดระวังมากกว่าคนหนุ่ม นอกจากนี้ กลุ่มคนที่มีอายุแตกต่างกัน ลักษณะการใช้สื่อมวลชนก็แตกต่างกันด้วย คนที่มีอายุมากมักจะใช้สื่อมวลชน เพื่อแสวงหาข่าวสารหนัก ๆ มากกว่า เพื่อความบันเทิง แต่คนที่มีอายุน้อยมักจะสนใจเรื่องตลก ข่าวกีฬา หรือคนดริสมัยใหม่ เป็นต้น

คนที่ได้รับการศึกษาต่างกัน ในยุคสมัยต่างกัน ในระบบการศึกษาต่างกัน ในสาขาวิชาที่ต่างกันย่อมมีความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์ และความต้องการที่แตกต่างกันไป คนที่มีการศึกษาสูง หรือความรู้ดี จะได้เปรียบอย่างมาก เพราะมีความรู้กว้างขวางหลายเรื่อง มีความเข้าใจสารได้ดี และมักไม่ค่อยเชื่ออะไรง่าย ๆ ปกติแล้วคนที่มีการศึกษาสูง มักใช้สื่อมวลชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย และนิยมอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่า ส่วนคนที่ มีการศึกษาน้อยชอบดูทีวีและฟังวิทยุ ภาพยนตร์ นอกจากนี้ การเลือกบริโภคสื่อ ยังขึ้นอยู่กับความต้องการหรือแรงจูงใจของผู้รับสารเองดังกล่าวแล้ว

ความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคล (Individual Differences Theory)

แนวความคิดเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคล ถูกคิดแปลงมาจากหลักการเชิงกลไกของสิ่งเร้า-การตอบสนอง โดยเดอเฟลอร์ (DeFleur, 1966) เพราะตระหนักว่า ผู้รับสารจากสื่อต่าง ๆ นั้น มีความแตกต่างกันในทางจิตวิทยา เช่นทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ ทำให้ความสนใจในการเปิดรับข่าวสารหรือตีความข่าวสารที่ได้รับแตกต่างกัน ไม่มีมีความสอดคล้องกัน ซึ่งเดอเฟลอร์ได้เสนอหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคล ดังนี้

- 1.มนุษย์มีความแตกต่างกันมาก ในทางจิตวิทยาส่วนบุคคล
- 2.ความแตกต่างนี้ บางส่วนมาจากลักษณะแตกต่างทางชีวภาพ หรือทางร่างกายของแต่ละบุคคล แต่ส่วนใหญ่จะมาจากระดับความแตกต่าง ที่เกิดจากการเรียนรู้
- 3.มนุษย์ที่เกิดมาในสภาพการณ์ต่างกัน จะเปิดรับทัศนคติต่างกัน ไปอย่างกว้างขวาง
- 4.จากการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดทัศนคติ ค่านิยมความเชื่อ ที่รวมเป็นลักษณะทางจิตวิทยาส่วนบุคคลที่ต่างกันไป

แนวคิดนี้ แสดงให้เห็นว่า ระหว่างเหตุและผลของการสื่อสารนั้น ยังมีกระบวนการอื่น เช่น ลักษณะส่วนตัวของบุคคล ความรู้ ทักษะ ค่านิยม หรือความเชื่อเดิม ของผู้รับสารแทรกเข้ามา ในกระบวนการสื่อสาร ทำให้การรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ไม่มีผลโดยตรงต่อผู้รับ ซึ่งสามารถแสดงเป็นรูปโครงสร้างได้ดังนี้

การเปิดรับข่าวสาร(เหตุ).....ตัวแปรแทรก

- ทักษะ
- ค่านิยม
- ความเชื่อ ฯลฯ

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

คำว่า "Attitude" มาจากศัพท์ภาษาละตินว่า "Aptus" แปลว่า โน้มเอียงเหมาะสมและนำมาใช้ในความหมายของคำ "Attitude" ว่าท่าทางที่แสดงออกของคนเราซึ่งบ่งถึงสภาพของจิตใจ (Webster, 1960) นอกจากนั้นคำจำกัดความของคำว่า ทัศนคติ (Attitude) มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายดังนี้ (สำนักงานสารนิเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน, 2526 : 9-14)

Allport ได้สรุปไว้ว่า ทัศนคติเป็นสภาพของสมองและประสาท ซึ่งมีผลหรือมีอิทธิพลโดยตรงต่อการตอบสนองเอ กัตถบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งหมดซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น

Newcom ได้สรุปไว้ว่าทัศนคติที่อยู่ในเฉพาะบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะสิ่งแวดล้อมที่เขาได้รับทัศนคติของบุคคลนั้นอาจจะแสดงออกมาได้ทางพฤติกรรม ซึ่งเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะพึงพอใจหรือความชอบพอ อันเป็นผลให้ผู้นั้นเกิดความพอใจรักใคร่อยากใกล้ชิดสิ่งนั้น เรียกว่า "Positive Attitude" กับทัศนคติอีกแบบหนึ่งซึ่งแสดงออกมาในรูปของความไม่พึงพอใจ เบื่อหน่าย เป็นผลให้ผู้นั้นเกิดความชิงชังไม่ยอมเข้าใกล้สิ่งนั้น ๆ เรียกว่า "Negative Attitude"

Nunnally ให้ค่านิยมทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติคือท่าที่แสดงออกล่วงหน้าก่อนให้รู้ว่าปฏิกิริยานั้นจะเป็นไปในเชิงลบ (Negative) หรือเชิงบวก (Positive) ไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ตามที่มีต่อสถาบันหรือบุคคลในระดับชั้นต่าง ๆ

องค์ประกอบของทัศนคติ

Secord & Backman ได้แบ่งองค์ประกอบของทัศนคติออกเป็น 3 อย่างคือ

1. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Component) ได้แก่ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น โกรธ เกลียด รัก ชอบ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความแตกต่างกันตามบุคลิกภาพของแต่ละคนที่พึงจะมี ความรู้สึกเหล่านี้จะแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง เมื่อบุคคลได้พูดถึงหรือคิดถึงสิ่งนั้น ๆ
2. องค์ประกอบทางความคิด (Cognitive Component) คือความคิดเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งแง่ดีและร้าย องค์ประกอบนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมที่บุคคลได้กำหนดมาตรฐานไว้ในใจเป็นสำคัญ
3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavioral Component) คือความโน้มเอียงล่วงหน้าที่จะปฏิบัติต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์นั้น ทั้งนี้ย่อมหมายถึงแนวทางปฏิบัติเพื่อแสดงออกโดยไม่ต้องฝืนความรู้สึก และความคิดในองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว เป็นการวางแนวไว้ล่วงหน้าว่าเมื่อคราวจะปฏิบัติจริง ๆ จะปฏิบัติอย่างไร และในบางกรณีอาจจะกำลังปฏิบัติอยู่แล้วก็ได้

การเกิดทัศนคติ

Charles R. Foster ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการเกิดทัศนคติว่าขึ้นอยู่กับเหตุ 2 ประการคือ

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ ทัศนคติ ซึ่งเกิดในตัวบุคคลจากการได้พบ ได้เห็น ได้คุ้นเคย ได้ทดลอง ฯลฯ อันถือได้ว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง (Direct Experiences) และการได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นรูปภาพ หรือได้อ่านเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่ไม่ได้เห็นและไม่ได้ทดลองของจริงด้วยตนเอง ถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอ้อม (Indirect Experiences) เนื่องจากทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการรับทราบ เมื่อรับแล้วก็เกิดความคิดเกี่ยวกับสิ่งนั้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งในแง่ดีและไม่ดี (Cognitive) ดังนั้นถ้าบุคคลใดไม่มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์นั้นเขาก็จะไม่มีทัศนคติต่อสิ่งเหล่านั้น
2. ค่านิยมและการคัดค้านค่านิยม เนื่องจากชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยมและคัดค้านค่านิยมไม่เหมือนกัน คนแต่ละกลุ่มอาจมีทัศนคติต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกันก็ได้ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีทัศนคติที่ดี หรือไม่ดีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและค่านิยมหรือมาตรฐานของกลุ่มที่บุคคลนั้นดำเนินชีวิตอยู่

ลักษณะสำคัญของทัศนคติ

ทิตยา สุวรรณะชญ กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของทัศนคติ 4 ประการคือ

1. ทัศนคติเป็นสภาวะก่อนมีพฤติกรรมได้ตอบ (Predisposition to Respond) ต่อเหตุการณ์ หรืออาจจะเรียกว่าเป็นสภาวะพร้อมที่จะมีพฤติกรรมจริง
2. ทัศนคติจะมีความคงตัวอยู่ในช่วงระยะเวลา (Presisten over time)
3. ทัศนคติเป็นตัวแปรแฝงที่นำไปสู่ความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรม กับความรู้สึกรู้สึก คิดไม่ว่าจะเป็นในรูปของการแสดงออกโดยวาจาหรือการแสดงความรู้สึก ตลอดจนการที่ต้องการเผชิญหรือหลีกเลี่ยงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
4. ทัศนคติของแรงจูงใจในชั้นที่จะทำให้บุคคลประเมินหรือเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าความเชื่อไปถึงการกำหนดทัศนคติของพฤติกรรมจริง

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ฌรงค์ สีนสวัสดิ์ (2539) ได้กล่าวถึงทฤษฎีสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีแห่งความสอดคล้องต้องกัน (Congruity theory) หลักสำคัญของทฤษฎีนี้กล่าวว่า ถ้าคน ๆ หนึ่งมีทัศนคติต่อสิ่งสองสิ่ง (Two attitude objects) ซึ่งสิ่งสองสิ่งในที่นี้อาจจะเป็นบุคคลหรือไม่ใช่บุคคลก็ได้ และถ้าสิ่งสองสิ่งซึ่งบุคคลมีทัศนคติต่ออันมีความเกี่ยวข้องกัน ในทำนองที่ขัดกับทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสองสิ่งนั้นแล้วทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งสองสิ่งนั้น จะมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนได้ เพื่อไม่ให้เกิดการขัดกันขึ้น

2. ทฤษฎีแห่งการขัดกันของความเชื่อ (Cognitive Dissonance theory) ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อ 2 แบบ คือ แบบสอดคล้อง (Consonant Relation) และแบบขัดกัน (Dissonance Relation) ความเชื่อที่ขัดกันจะมีมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ

ก. ความสำคัญของความเชื่อทั้งสอง

ข. ความเกี่ยวข้องระหว่างความเชื่อทั้งสอง ยิ่งเกี่ยวข้องกันมากยิ่งมีโอกาสเกิดการขัดกันมากขึ้นเท่านั้น เมื่อเกิดการขัดกันขึ้นมา บุคคลก็จะพยายามลดความขัดกันของความเชื่อ (Dissonance Reduction) ซึ่งมีได้ 3 วิธีคือ

1. การเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรม
2. การเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
3. หาคความเชื่อใหม่ ๆ เข้ามา

จากแนวความคิดและทฤษฎีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความรู้สึก ทศนคติ และความเชื่อเป็นองค์ประกอบของทศนคติ และเมื่อองค์ประกอบดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปทศนคดีย่อมจะเปลี่ยนแปลงไปด้วย

วิธีการวัดทศนคติ

การที่จะเข้าใจทศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลนั้นจะต้องมีเครื่องมือในการที่เชื่อถือได้ การวัดทศนคตินั้น เป็นการวัดทางอ้อม ซึ่งทำการวัดโดยอนุมานจากคำตอบของแต่ละบุคคลที่มีทศนคติต่อสิ่งนั้น ๆ หรือต่อคำถามที่มีลักษณะเฉพาะบางอย่าง ซึ่งนับว่าเป็นพฤติกรรมที่เสนอออกมาของข้อความจากคำพูดหรือความเชื่อที่ประเมินค่าแล้ว และความรู้สึกทางอารมณ์ที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ

วิธีการวัดทศนคตินี้หลายวิธี แต่ที่นิยมกันโดยทั่วไปก็คือ การวัดทศนคติโดยใช้ Scale อันเป็นวิธีที่นักจิตวิทยาสังคมทั่วไปเห็นว่าเป็นเครื่องมือที่วัดได้ผลเป็นที่น่าพอใจที่สุด Scale ประกอบด้วยหน่วยที่สามารถเปลี่ยนได้กลับไปกลับมาได้โดยเริ่มต้นที่ศูนย์ (0) ส่วนใหญ่ทางจิตวิทยาสังคมมักจะเป็นลักษณะของการจัดลำดับ (Ranking Scale) หรือการให้คะแนน (Rating Scale) Scale ที่ใช้วัดทศนคติกันมากในปัจจุบันคือ Scale ของ Likert เป็น Scale แบบให้คะแนน (Rating Scale) ซึ่งสามารถใช้แบบสอบถามจำนวนมากและไม่ต้องอาศัยผู้ตัดสินหลายคน วิธีการของ Likert นี้บางทีก็เรียกว่า "Five Point Scale" สุดปลายข้างหนึ่งจะเป็นความรู้สึกเห็นด้วยและอีกข้างหนึ่งจะเป็นความรู้สึกไม่เห็นด้วยกับข้อความที่มีอยู่ในแบบสอบถามแต่ละข้อ แต่ละจุดใน Scale นี้เป็นคะแนนเช่นให้ 5 คะแนน ถ้าตอบว่า "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ให้ 4 คะแนน ถ้าตอบว่า "เห็นด้วย" ให้ 3 คะแนนถ้าตอบว่า "ไม่มีความเห็น" ให้ 2 คะแนนถ้าตอบว่า "ไม่เห็นด้วย" และให้ 1 คะแนน ถ้าตอบว่า "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง"

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง"ทศนคติของพระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร ต่อการเสนอข่าวสารทางพระพุทธศาสนาของสื่อมวลชน"ผู้วิจัยได้นำเอาความรู้ ความคิดเกี่ยวกับทศนคติโดยทั่วไปตั้งที่

กล่าวมาแล้ว มาประกอบการพิจารณาในการกำหนดแบบสอบถามเพื่อให้ได้คำตอบในรูปแบบของทัศนคติ ซึ่งจะทำให้ทราบว่าพระสงฆ์มีทัศนคติอย่างไรเกี่ยวกับบทบาท อิทธิพล และความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ในการเสนอข่าวสารทางพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยได้นำรูปแบบ Five-Point Scale ของ Likert มาใช้ในการวัดทัศนคติที่ต้องการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจาก งานวิจัยที่เกี่ยวกับทัศนคติของพระสงฆ์ต่อการเสนอข่าวสารต่าง ๆ ของสื่อมวลชนโดยตรงนั้นแทบจะไม่มีเลย ส่วนใหญ่จะเป็นการวิจัยเกี่ยวกับประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคัดเลือกมาเฉพาะที่เห็นว่ามี ความใกล้เคียงกับงานวิจัยนี้มากที่สุด ดังนี้

อรณี ผุ้สุวรรณลักษณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การเปิดรับ การคาดหวังประโยชน์ และความพึงพอใจในรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ ของสมาชิกชมรมทางพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร" เมื่อ พ.ศ. 2537 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรศาสตร์ พฤติกรรมการเปิดรับ การคาดหวังประโยชน์ และความพึงพอใจ ที่ได้รับการชมรายการธรรมะทางโทรทัศน์ ผลการวิจัยสรุปว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับรายการธรรมะ การคาดหวังประโยชน์มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับรายการธรรมะ ผู้รับมีความพึงพอใจเพราะได้รับประโยชน์จากการเปิดรับ

ตมศรี จินะวงษ์ (2531) ศึกษาเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชน ความทันสมัยและการรักษาศิลของพระสงฆ์" พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่เปิดรับหนังสือพิมพ์มากที่สุด เมื่อมีอายุมากขึ้นและมีความรู้มากขึ้น แต่ความทันสมัยจะน้อยลง ส่วนระดับการรักษาศิลขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาทางโลก แต่พระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการจะรักษาศิลน้อยลง พระสงฆ์ที่เปิดรับสื่อมวลชนจะมีความทันสมัย แต่ไม่มีส่วนสัมพันธ์กับการรักษาศิล

ปรีชา วงศาสุลักษณ์ (2536) ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของสื่อมวลชน ที่เสริมสร้างคุณค่าให้กับพระเครื่องและพระบูชา" ผลการวิจัยพบว่า พระเครื่องพระบูชา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ตัวสื่อเป็นสาร สร้างความต้องการและความอยากได้ ให้แก่ผู้บริโภค การบริโภคพระเครื่อง พระบูชา มีอยู่ด้วยกัน 4 ลักษณะ คือ บริโภคเพื่อการใช้สอย เพื่อการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐศาสตร์ ทางสัญลักษณ์ และทางสัญลักษณ์ พระเครื่องพระบูชา ถูกนำมาผลิตซ้ำ เพื่อการทดแทนในสังคมปัจจุบัน

ในขณะที่เดียวกันสื่อมวลชนเป็นตัวกระตุ้น เข้ายวนให้เกิดความต้องการมีไว้ในครอบครองพระเครื่อง พระบูชา เป็นการบริโภคทางสัญลักษณ์ ซึ่งเหนือกว่าคุณค่าของความเป็นจริง

พูนทรัพย์ สิทธิพรหม (2532) ศึกษาเรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนากับการเข้าร่วมโครงการแผ่นดินทองของชาวบ้านห้วยยาง จังหวัดอุดรธานี" พบว่าประชากรมีความเชื่อในพระสงฆ์ ไว้วางใจ เชื่อในความสามารถใช้สติ ปัญญาในการแก้ปัญหาให้กับชาวบ้าน เชื่อในความกระตือรือร้นของพระสงฆ์ทักษะ ในการสื่อสารของพระสงฆ์เป็นตัวแปร ที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของชาวบ้านมากที่สุด รองลงมาคือความน่าไว้วางใจ พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่สามารถเป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นผู้นำศรัทธา นับถือสูงอยู่แล้ว

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2525) ศึกษาวิจัยเรื่อง "ความเชื่อในพุทธธรรม สถานภาพในสถาบันสงฆ์ และความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย" พบว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เชื่อในหลักธรรมส่วนใหญ่ค่อนข้างมาก ถ้าพระสงฆ์มีความตระหนักในความเชื่อถือเกี่ยวกับหลักการปกครองโดยธรรม วิธีการปกครองโดยธรรมและวิถีชีวิตที่มีธรรมในระดับสูง พระสงฆ์จะมีแนวโน้มที่จะมีความเชื่อในหลักการ วิธีการและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม โดยมีเงื่อนไขว่า ถ้าพระสงฆ์มีระดับการศึกษาปริญญาตรีและปริญญาสูงขึ้น จะทำให้ความสัมพันธ์ข้างต้นเพียงเล็กน้อย

สมมติฐานการวิจัย

จากงานวิจัยและแนวความคิดที่ยกมาอ้างอิง ในส่วนที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับปริมาณการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ความตระหนัก หรือทัศนคติของประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกันในการวิจัยเรื่องต่าง ๆ นั้น ส่วนใหญ่จะมีผลการวิจัยออกมาตรงกันหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า ประชาชนที่เปิดรับข่าวสารในเรื่องใดก็ตามในปริมาณมากน้อยแตกต่างกัน ก็จะมีความรู้ ความตระหนักและทัศนคติต่อเรื่องนั้นแตกต่างกันด้วย และประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์คือเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ แตกต่างกัน ก็จะมีปริมาณการเปิดรับข่าวสาร มีความรู้ และมีทัศนคติต่อข่าวสารนั้น แตกต่างกันด้วย

เช่นงานวิจัยของ สุภาพงษ์ ระรวยทรง (2534) เรื่อง"การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสารความรู้ และทัศนคติต่อการเสนอข่าวต่างประเทศทางสื่อมวลชนของประชาชนในกรุงเทพมหานคร"ผลการวิจัยสรุปว่าประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์แตกต่างกัน จะเปิดรับข่าวสารแตกต่างกันยกเว้นเรื่องอาชีพ ที่ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการเปิดรับข่าวต่างประเทศทางสื่อมวลชน นอกจากนั้นปริมาณการเปิดรับข่าวต่างประเทศ ยังมีความสัมพันธ์กับความรู้ทัศนคติต่อข่าวต่างประเทศของประชาชนอีกด้วย

แม้แต่ในงานวิจัยของเฟลิป คอร์เซนเนีย วันดา เดล โทโร และเจมส์ กานติโน (อ้างในสุภาพงษ์ ระรวยทรง)ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ที่มีต่อความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับข่าวต่างประเทศ ของประชาชนชาวอเมริกา พบว่า การเปิดรับข่าวต่างประเทศทางโทรทัศน์ มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความรู้ด้านข่าวต่างประเทศ และหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กับทัศนคติเกี่ยวกับข่าวต่างประเทศ ส่วนในด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์นั้น เพศ อายุ และการศึกษา มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับข่าวต่างประเทศ โดยเฉพาะ มีความรู้ข่าวต่างประเทศมากกว่าเพศหญิง เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นเกณฑ์ในการตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อทดสอบทางสถิติ ดังนี้

1.พระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร ที่มีอายุ พรรษา การศึกษาทางโลก การศึกษาสายนักธรรม และการศึกษาสาขาบาลีต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารทั่วไปทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน

2.พระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร ที่มีอายุ พรรษา การศึกษาทางโลก การศึกษาสายนักธรรม และการศึกษาสาขาบาลีต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวเชิงลบทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน

3.พระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร ที่มีอายุ พรรษา การศึกษาทางโลก การศึกษาสายนักธรรม และการศึกษาสาขาบาลีต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวเชิงลบทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน

4. พระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร ที่เปิดรับข่าวสารทั่วไปทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน จะมีทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชน ในการเสนอข่าวดังกล่าวแตกต่างกัน

5.พระสงฆ์ในกรุงเทพมหานครที่เปิดรับข่าวสารเชิงลบทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชน ในการเสนอข่าวดังกล่าวแตกต่างกัน

6. พระสงฆ์ในกรุงเทพมหานคร ที่เปิดรับข่าวสารเชิงลบทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน
มีทัศนคติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ในการเสนอข่าวดังกล่าวแตกต่างกัน